

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

LC 40.177

Harvard College Library

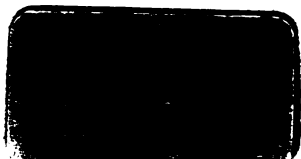
THE GIFT OF

STEPHEN SALISBURY,

OF WORCESTER, MASS.

(Class of 1817.)

17 July 1900

27
C. 70. 177
OBSERVATIONES

AD

LIBRUM III DE ORATORE

SCRIPSIT

ANTONIUS CIMA

PARMAE

EX OFFICINA FERRARI & PELLEGRINI

MDCCCXC.

①

OBSERVATIONES

AD

LIBRUM III DE ORATORE

SCRIPSIT

ANTONIUS CIMA

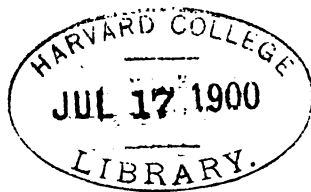

PARMAE

EX OFFICINA FERRARI & PELLEGRINI

MDCCCXC.

Sc 40,117

Salisbury fund

DIS MANIBUS

IOSEPHI MOROSI

PRAECEPTORIS DOCTISSIMI ATQUE HUMANISSIMI

SACRUM.

Cum multa exstent in libris de oratore, quae aut emendatione aut interpretatione egeant, tamen cura ac studio hominum doctorum huius aetatis et plurimi loci, optimis codicibus excussis, sunt restituti, et factum est ut nonnulli, olim parum considerate tentati, iam omni corruptionis suspicione liberarentur. Cuius rei unum vel alterum exemplum e multis proferemus.

Ac ne ab hoc ipso lib. III recedamus, de quo disputaturi sumus, in verbis § 104: *ad fidem orationis faciendam*, fuerunt pridem qui haerent, ut sive *oratione* sive *orationi* legendum putarent. Tamen nullam causam esse, cur quicquam mutemus, bene confirmant interpretes recentiores, locum illum Academicorum afferentes: *multa facimus usque eo dum aspectus ipse fidem faciat sui iudicii* (II 7, 19). Similiter in Lucilii versibus (§ 171): *ut tesserulae omnes Arte pavimento atque emblemate vermiculato* Lambinus, cum negaret illud *pavimento* praepositione carere posse, pro *arte pavimento* scribi iussit *endo pavimento*, eique plures, quam oportuit, obsecuti

Le 40.177

Harvard College Library

THE GIFT OF

STEPHEN SALISBURY,

OF WORCESTER, MASS.

(Class of 1817.)

17 July 1900

21
L. 40. 177

OBSERVATIONES

AD

LIBRUM III DE ORATORE

SCRIPSIT

ANTONIUS CIMA

PARMAE

EX OFFICINA FERRARI & PELLEGRINI

MDCCXC.

colloquentes inter se, ut exemplum quoddam praeberet non solum praestantis doctrinae, sed etiam integritatis antiquae, orationem eorum quibusdam verbis, tum obsoletis tum vulgaribus, tamquam sale persperserit. Cuius generis sunt haec, quae e libro III excerptimus.

§ 7 *Ab honorum perfunctione.*

Docet Sorofius, vocem, quae est *perfunctio*, praeter hunc locum, tantummodo in lib. *de Fin.* I, 15, 49 inveniri.

§ 22. *Hesternae die.*

Lambinus, quem secuti sunt Sorofius et Kayserus, scripsit *hesterno die*. Sed quamquam in III § 81 *hesterni diei* et II § 83 *hesterno die* legimus, malo codices sequi, in quibus omnibus, praeter unum (Lag. 76), si quidem Ellendtio credimus, *hesterna die* exhibetur, quae dictio conflata est ad similitudinem illarum, quae sunt: *constituta*, *indicta*, *dicta*, *certa die*, et his similium (cf. KUEHNER, *Ausf. Gr.* I § 93). Eadem apud Livium invenitur (XL, 9, 10).

§ 23 *Quocumque ingreditur, eodem est instructu ornatuque comitata.*

Nomen, quod est *instructus*, raro inveniri apud scriptores monet NAEGELSBACH (§ 56, 3); GEORGES autem (*Ausf. lex.*) duo omnino exempla affert, eaque senioris notae.

§ 34 *Melius a deteriore.*

Propter adiectivum neutrum loco substantivi positum cf. II, 289: *similitudine turpioris*; huc adde: *Ad fam* VI, 1, *Orat.* § 36. Tamen Naegelsbachius non dubitat id ipsum « eine Seltenheit » appellare (Cf. DRAEGER H. S. § 23).

§ 61 *Proseminatae sunt quasi familiae.*

Verbum *proseminandi* rarum esse confirmat Naegelsbachius § 130. Unum exemplum Tullianum affert Georges ex *Hortens.* fr. 71 (Kays.), idque sine translatione; cum translatione unum Manilii (I, 90).

§ 65 (*Stoici*) *omnes, qui sapientes non sint, servos, latrones, hostes, insanos esse dicunt.*

Cum his conferenda sunt ea, quae statim sequuntur: *Valde autem est absurdum ei contionem.... committere, cui nemo illorum, qui adsint, sanus, nemo civis, nemo liber esse videatur.*

Quibus collatis, duo animadverti possunt. Primum, luce clarius est, altero loco eandem enumerationem repeti, quae facta sit priore loco, ordine tamen immutato. Nam terna quasi membra enumerationis singula singulis respondent hoc modo: *servos-liber, hostes-civis, insanos-sanus*. Itaque verbum quod est *latrones*, cum concinnitatem turbet neque quicquam oppositum habeat, male inculcatum puto ac deleo. Deinde apparet, *hostes* hic non belli adversarios esse, cum illi *civis* obiciantur, sed idem quod *peregrinos*, nec bene interpretari Kuehnerum ac Diltheium *Feinde*, aut Gaillardum *ennemis publics*, aut Cantovam nostrum: *nemici*. Est autem vox, hac quidem significatione, obsoleta, ut Cicero ipse docet in lib. *De Off.* I, 37: *Hostis apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus: indicant duodecim tabulae: aut status dies cum hoste.*

§ 82 *Rebar*.

Hic Catulus loquitur, quem, cum illis antiquitus usitatis verbis: *rebar atque opinabar* saepius delectaretur, ut e § 153 comperimus, belle id ipsum dicentem fecit Cicero.

Id. *Hinc discidium exstitit quasi linguae atque cordis.*

Cor pro eo q. e. *mens* antiquorum et poetarum more hic usurpatum, monet Sorsorius.

§ 84 *Sat bonum*.

Sat pro *satis* scripserunt Plautus (Aul. III 6, 25). Terentius (Andr. III 1, 17; Heaut. V 2,43), Horatius (Carm. II 19, 26), Vergilius (Ecl. III, 111), perraro Cicero ac fortasse his tantum locis, quamquam ne horum

quidem certa lectio est: Acad II, 14, 45; Orat. § 143; Part. or. 85; p. Roscio Am. 89. Itaque, cum Goerenzius dubitaret an huius formae usus a Cicerone abiudicandus esset, censebat Ellendtius « expectandos esse plurium scriptorum libros collatos. » Utrumque id est, hoc loco, de quo agimus, codd. omnes praebent *sat*.

§ 92 *Multum maius*.

Ne cum Lambino scribamus *multo maius*, quamquam hoc multo magis ad Tullianum usum accommodatum videtur, monent loci a Draegero allati (*H. S.* § 245, b): Ter. Eun. 131: *aliquantum avidior*; Liv. I, 7: *aliquantum amplior* (cf. III 15; XLIV, 7); Plin. H. N. XX, 74; 202; XXV, 56). Huc pertinent: Iuven. X, 197; Stat. Theb. VI 701, IX 559. Minus recte igitur et Kuehnerus hanc dictionem tantum apud poetas seriores inveniri dicit (*Ausf. Gr.* § 81 A. 21) et Draegerus ipse, hoc Ciceronis loco laudato, monet: « trotz der codd. verdächtig. »

§ 94 *Cuicui modi*.

Etsi nullus codex hanc lectionem testatur, quae in omnibus varie corrupta exstat, tamen post Manutium et Lambinum omnes eam receperunt. Legimus enim *cuicui modi* apud Cic. Tusc. III, 34, 83; V. 41, 121, ad Att. III 22, 4. Est autem pro *cuiuscuiusmodi* vetus genitivi forma.

§ 99 *Dulcitus*.

Hanc lectionem codices omnes tuentur, praeter Lagg. VIII, qui habent *dulcedo*. In § 161 itém *dulcitus* melius testantur, ut videtur, optimi codices, quam *dulcedo*, quod Ellendtius recepit, addens tamen in App. crit.: « *dulcitus*.... non deterius. » Hunc secuti sunt Klotzius, Orellius (ed. alt.), Pideritius; sed *dulcitus* scripserunt Adlerus et Sorofius. Mihi autem, quamquam his assentior, nunquam persuaderi potuit verum esse id, quod de hoc vocabulo monet Sorofius: « nicht *dulcedo* ist von Cic. gesetzt, weil hier solche Worte zu wählen waren, welche überwiegend sinnliche Eindrücke bezeichnen. » Nam ad

id ipsum significandum Cicero vocem quoque *dulcedo* usurpat, ut: de Fin. II, 34, 114, de Legg. I, 17, 47. *Dulcitus* autem est, ut opinor, vox vulgaris, quae apud scriptores labentis latinitatis atque in inscriptionibus redit (cf. KREBS, *Antib.* V ed. p. 436).

§ 110 *Attactum*.

Optimi codices mutili hanc lectionem exhibent, quam Lambinus, partim coniectura ductus, partim quorundam codicum auctoritate fretus protulit, quamque Friedericus restituit (*Quaest. in Cic. libb. de or.*, 1885, p. 50). Quod vulgo *attemptatum* editiones recentiores habent, nulla nititur auctoritate. Hic Ellendtius: « non constat, inquit, de usu eius participii. » Forcellinius tamen laudat Plaut. Aul. IV 10, 24; Sil. XI, 47; Fest. s. v. *Scribonianum* et *Obstitum*; Carm. Fr. Ar. n. 43. Ego suspicor formam esse vulgarem.

His locis adnumeranda videntur nonnulla verba simplicia, quae coniuncta cum praepositione aliqua expectaveris. Huiusmodi sunt:

§ 131 *sociaris*.

Non saepe pro composito ita simplex verbum poni a Cicerone, monet Sorsius, qui affert illud Planc. 30, 73: *cum vel periculum vitae tuae mecum sociare voluisses*;

§ 180 (cf. 38) *linquamus* (Lag. 3, 67 *relinquamus*);

§ 191 *Carpere*, pro *discerpere* hoc uno loco usus est Cicero. Livius autem saepius (ut III, 5, 1), itaque Seneca, Curtius.

Neque a vocibus Graecis omnino abstinuisse videtur, cum loquentes faceret homines, qui et graecas doctrinas attigissent nec satis scirent voces graecas ad latinum sermonem transferre. Itaque, cum ipse variis modis adiectivum *πολιτικός* convertat (Cf. NAEGELSB. § 2, 2), tamen in § 108 graece dumtaxat Crassum loquentem inducit: *a Graecis politici philosophi appellati*. Quo in genere Krebsius non laudat nisi hos locos: Cael. ap.

Cic. ad Fam. VIII, 1; 4: *políticos libros* (h. e. libros Ciceronis de republica); Macrob. ad Somn. Scip. I, 8 *virtutes politicae*.

Temere igitur quidam editores recentiores, cum id, quod adhuc monuimus, neglexissent, se gesserunt in locis hisce:

§ 176 *Quonam igitur modo tantum munus insistemus.*

Ex iis, quae supra disputavimus de vocibus obsoletis hic illic consulto adhibitis a Cicerone, patet, nisi fallor, aberrare a vero Sorofium, qui neget, Ciceronem *munus insistere* dicere potuisse, quamvis idem illud fere legamus apud Plautum (Mil. glor. III, 3, 55: *insistite hoc negotium sapienter*. Cf. cum Pideritio: Ter. Eun. II 3, 3: *quam insistam viam*; Caes. b. G. III 14: *nec satis constabat, quam rationem pugnae insisterent*). Quod vero ille vir doctus coniecit nec dubitavit recipere, *munus instruere*, non satis ad usum Tullianum conflatum videtur. Nam etsi laudat hos locos: § 105: *exercitatio, quam extremo sermone instruxit Antonius*; pro Mur. 22, 46: *accusationem et petitionem diligentes adornet atque instruat*; de leg. agr. II, 23, 90: *bellum instruere* (cf. ib. 77); nullus ex his locis tuetur illam locutionem, *munus instruere*. Ego contra a Krebsio (Antib. s. v. *Instructio*) mutuor hosce: de sen. 29: *ut adulescentes doceat, instituat, ad omne officii munus instruat*; ad Att. V, 6, 1: *instruat etiam consiliis idoneis ad hoc nostrum negotium*; ex quibus apparet, Ciceronem, si quidem verbo *instruendi* hoc loco usus esset, potius dicturum fuisse: *ad munus aliquem instruere*.

§ 228 *Ac vellem ut meus gener, sodalis tuus, Hortensius, adfuisset.*

Quam temere et Sorofius *ut* deleverit et Pideritius haec scribat: « vellem ut sonst wohl nicht bei Cic., daher zu streichen », manifestum est e locis Tullianis

a Draegero (H. S. § 396) et Stroebelio laudatis (*De Cic. de or. libror. codicibus mult. antiquior.* Erl. 1883, p. 16). Quodsi quis contendat, raro ita dici a Cicerone, ea repetam, quae de eiusmodi vocibus rarioribus supra animadvertimus.

His locis nonnullos subiciam, quos sine iusta causa, ut mihi quidem videtur, iidem critici suspectos habuerunt ac variis modis vexare non dubitarunt.

§ 80 *Sin aliquis exstiterit aliquando, qui — possit dicere et — explicare aut omne, quod propositum sit, disserat, quique — adiungat hunc usum — is sit verus, is perfectus, is solus orator.*

Kayserus et Sorofius, praeunte Bakio, scribunt: *is erit verus*, quae scriptura primo quidem aspectu confirmari videtur iis, quae legimus in § 95: *sin quando exstiterint, etiam Graecis erunt anteponendi*. Sed si rem attentius consideraveris, videbis, neque omnes circuitus verborum a Cicerone semper uno eodemque modo describi, neque hic quicquam vetuisse quominus coniunctivo potentiali, quem vocant, uteretur. Ad quod faciendum etiam eo quasi manu ducebatur, quod coniunctivi illi: *sit, disserat, adiungat* antecedeant. Itaque codicum omnium consensum aspernari nolo.

§ 81 *Quare Coracem istum vestrum patiamur nos quidem pullos suos excludere in nido* etc.

His verbis Crassus ad ea respicit, quibus Antonius superiore sermone (I, 91) Coracis mentionem iniecerat. Sed cum Bakius illud *vestrum* in *veterem* mutandum existimaverit, hoc tamquam magnum commentum Sorofius et Adlerus amplexati sunt. Mihi autem prorsus supervacuum videtur. Poterat enim Crassus plurali numero uti (nam in hoc, ut opinor, praecipue offendunt), cum non solum Antonium increparet, sed omnes, qui cum eo de Corace idem compertum haberent. Simili fere modo in § 182 ad Catulum loquitur: *Aristoteles*,

Catule, vester, cum intellegat et Catulum, et ceteros qui ad eandem similitudinem graecis auctoribus operam dederint. Praeterea quid sibi velit illud *veterem*, equidem non satis perspicio. An Crassus ideo Coracem repudiaverit, quod vetus esset? Minime vero. Nam rhetores recentiores non minus acriter nunquam non insectatur. Huc adde quod pronomen *iste* cum eo, quod est *vester*, libenter coniugitur, ut Acad. II 33, 105: *eisdem hic sapiens, de quo loquor, oculis, quibus iste vester, caelum, terram, mare intuebitur*.

§ 226 *Et ea incitatur in civitate ratio vivendi ac posteritati ostenditur*.

Cum Sorofio non satis defensum illud: *incitatur* videretur locis ab Ellendtio allatis, scripsit *increbrescit*, quod a codicum lectione longius abest. Equidem ne Ellendtio quidem concesserim, hoc loco figuram ab equorum cursibus sumptam esse, ut in exemplis, quae affert: I, 90 *consuetudo... celeritatem eloquendi incitaret*; Nat. deor. II, 103 *stellarum celeritatem incitari*, sed potius Ciceronem crediderim translativum usum esse hoc verbo, quod proprie de arboribus dicitur pro eo, quod est, *cultura* • *promovere, fovere*.

§ 229 *Recte vides*.

Bakius, quem secuti sunt Kayserus et Sorofius, quod verbum *videndi* non adverbium quoddam, sed obiectum (ut, puta, *verum*) requireret, ex antecedente *confido* (§ 228) correxit: *recte confidis*. Mihi quidem, quod dudum monui de verbo *incitandi*, huic quoque loco aptum esse videtur. Ut enim proprie usurpat Cicero verbum *videndi* adverbio adiuncto (Acad. II, 25, 81, *videre acriter*), ita hic per translationem quidni idem facere potuit?

In quo genere tantum abest ut existinem, lectionem librorum sine exceptione probandam esse, ut menda nonnulla, quae mihiprehendere visus sum, demonstrare coner.

Vidimus supra in § 65 verbum, q. e. *latrones*, eiciendum esse; item aliquid ab interpolatore inductum esse suspicor in

§ 85. *Me autem, Catule, fateor neque — nec vero, id, quod tu recte commeministi, ullum unquam habuisse sepositum tempus ad descendum ac tantum tribuisse doctrinae temporis, quantum mihi puerilis aetas, forenses feriae concesserint.*

Rationem huius dissolutionis, quod asyndeton vocant, aliam alii proferunt. Hic Sorofius: « Das Asyndeton, inquit, dient lediglich zur affectvollen Unterscheidung und Betonung jedes der beiden Begriffe. » Sturemburgius asyndeto significari dicit, plura potuisse adici, sed supersederi afferendis. Contra quem Ellendtius confirmat, id asyndeto nunquam significari. « Hoc quidem loco non est nisi oppositis cum vi quadam efferendis. »

Ut ego quoque dicam quid sentiam, velim verba Catuli consideres (§ 82), ad quae Crassus respondet: « Haudquaquam hercle, Crasse, mirandum est etc.; » quibus verbis Catulus agnoscit Crassi sapientiam, qua omnem eius dicendi vim contineri statuit, neque aliud, quam eandem *sapientiam* significat Crassus, cum de *doctrina* loquitur. Quod si verum est, vix fieri potest, ut respondeat, se *studio sapientiae* tantum temporis tribuisse, quantum *puerilis aetas* et *feriae forenses* concesserint. Nam puerilem aetatem in sapientiae studio consumere non potuit, si quidem ad eam prima tantum eruditio spectabat. Illud *puerilis aetas* reddendum est nescio cui interpolatori, qui ad ea respexit, quae supra Crassus de sua puerili disciplina dicit: « Ego enim sum is, qui cum summo studio patris in pueritia doctus essem et in forum ingenii tantum, quantum forsitan vobis videar, detulissem, non possim dicere me haec, quae nunc complector, perinde ut dicam discenda esse, didicisse. » Qui cum dicat, « in pueritia doctus essem, »

doctrinam puerilem intellegit, non studium sapientiae, cuius fatetur « paulum, sitientem, se gustasse » tum, « quaestor in Asia cum esset et inde decedentem Athenis. »

§ 150 Hic Cicero docet, « in propriis verbis illam esse laudem oratoris, ut abiecta atque obsoleta fugiat, lectis atque illustribus utatur. » Tum pergit ita: *Sed in hoc verborum genere propriorum delectus est habendus quidam atque is aurium quodam iudicio ponderandus.*

Quae sententia cum nihil priori oppositi contineat, vix tolerabile videtur illud *sed*. Nam etsi Ellendtius in hoc offendere non videtur, cum ad hunc locum ne verbum quidem faciat, recte hoc agnoverat ille, qui nihil fere molitur inepte, Lambinus; qui pro *sed* coniecit *etenim*. Hac vero aetate Sorofius, quem Adlerus non sequitur, *sed* tamen probat, scripsit: *scilicet*. Equidem arbitror has coniecturas mederi quidem loco affecto, non ita tamen ut omni ex parte nobis satisfactum esse dicamus. Cur enim Cicero adderet illa: *in hoc verborum genere propriorum*, cum iam praemisisset illa: *in propriis verbis*? Hoc profecto addere non potuit, nisi argumentum verborum propriorum paulisper reliquisset. Vix autem puto explicari posse, quonam modo verba, quae sunt *etenim* et *scilicet*, cum illo *sed*, a librariis sint commutata. Equidem nihil corrigo, tantum lacunam statuo ante illud *sed*, quo Cicero, ut saepe, post aliquam digressionem, quae excidisse videtur, ad propositum revertitur.

§ 169 *Abutimur saepe etiam verbo non tam eleganter quam in transferendo, sed etiam si licentius, tamen interdum non impudenter.*

Nunquam nobis persuaderi poterit Ciceronem confirmasse, abusionem tantummodo « interdum » esse non impudentem. Id animadvertisse videtur Kayserus, qui illud *interdum* uncis incluserit. Contra quem Sorofius monet

« fieri posse ut abusio interdum vitiosa (*fehlerhaft*) sit. » Quibus verbis quid sibi velit ille vir doctus, libere fateor, vix intellego. Nam, ut mihi videtur, e Ciceronis verbis hoc unum eruitur, « abusionem non tam elegantem esse, quam translatio sit, eandemque ut licentio-riorem, ita interdum esse non impudentem. » Equidem arbitror sententiam huius loci planiorem futuram, si transposito illo *interdum* legerimus *etiamsi licentius interdum, tamen non impudenter*; nam in codicibus aliquam perturbationem horum verborum exstitisse indicant plures Lagg., qui habent: *tamen non interdum impudenter*. Itaque: « licentius, inquit Cicero, quam in transferendo, interdum abutimur verbo, non tamen ita, ut in crimen impudentiae incidamus. » Illud enim tenendum est, hic Ciceronem per Crassi personam praeceptum quoddam tradere, non rem actam exponere voluisse.

Sed ut, cum de his locis agatur, minime acquiescendum videtur in codicum auctoritate, ita in aliis quibusdam interpretationes vulgatae non adeo nobis placent, ut eas oculis, paene dixerim, coniventibus accipiendas esse existimemus. Hos igitur breviter persequemur.

§ 62 *Aristoteles et Xenocrates, quorum alter Peripateticorum, alter Academiae nomen obtinuit.*

Cum *obtinerere* nunquam apud Ciceronem significet idem, quod *assequi*, *adipisci* (cf. KREBS, s. v. *obtinerere*) omniaque exempla a Forcellinio laudata (pro Quinct. 9; ad Att. VII 25; pro Roscio Com. 4; ad fam. I, 8; VIII, 6; de legg. I, 22) ita interpretanda sint, ut verbum *obtinerendi* vim habeat *tenendi* vel *retinerendi*, minime probabilis videtur interpretatio Kuehneri et Soroffi, qui vertant: *begründete*.

Licentius et quasi divinantes nostri Gariglius et Cantova: « fu capo. » Gaillardus denique: « l'un fut le chef des Péripatéticiens, l'autre donna à son école le nom d'Académie. »

Mea quidem sententia, hoc loco *nomen* non est *appellatio* (ut in § 73: *a communi philosophiae nomine* aut 130: *oratoris nomen*), sed potius *fama*, ut in § 51: *et iis hoc nomen dixisti eloquentiae solis esse tribuendum* (cf. II, 5: *eloquentiae nomen relinquendum est*; I, 120: *impudentiae nomen effugere debemus*). Nam *obtinere nomen* hic est *famam tueri* (*defendere*), quod nos dicimus: « tenere alto la fama. » Simillimo autem modo Cicero in Phil. X, 6 scribit: *amplissimi honoris nomen obtinebis*. Quod cum non animadvertisset Schützius supervacuum coniecturam protulit: *Aristotelis et Xenocratis* (scil. *familiae*), *quorum altera Peripateticorum, altera Academiae nomen obtinuit*.

§ 102. *Nunquam agit hunc versum Roscius eo gestu, quo potest: Nam sapiens etc., sed abicit prorsus, ut in proximo: Set quid video? etc. incidat, aspiciat, admiretur, stupescat.*

Omnes interpretes, quos quidem viderim, illud *incidat* ab *incidendo*, littera *i* correpta, ducunt. Nam Kuehnerus vertit hoc modo: « mit um so grösserer Wucht zu werfen; » Sorofius: « dass er bei den folgenden mit aller Wucht einfalle; » Pideritius: « mit aller Kraft darauf stürze. » Eodem redit Diltheius: « um auf die folgenden — den Nachdruck zu versparen. » Itemque Gaillardus: « il éclate, il tressaille. » Quae interpretatio tunc vera videri potuit, cum legebatur: *ut in proximos: et quid video etc. incidat*; sed post egregiam Ribbeckii emendationem: *in proximo: Set*, multo melius, ut opinor, verbum q. e. *incidat* ab *incidendo*, littera *i* longa, ducemus, cum significet: « interrumpere cursum verborum, » ut in § 217: *aliud enim vocis genus iracundia sibi sumat, acutum. incitatum, crebro incidens*. Ergo recte vidisse puto Cantovam, qui interpretatus sit: « arrestarsi. »

§ 162 *Quo in genere primum est fugienda dissimilitudo: Caeli ingentes fornices; quamvis sphaeram in* ..

scaenam, ut dicitur, attulerit Ennius, tamen in sphaera fornicis similitudo non potest inesse.

Illud *sphaeram in scaenam afferre*, non translate, sed proprie atque, ut ita dicam, ad verbum intellexerunt Ernestus et Ellendtius. Alter id fecisse Ennium affirmat, « ut probaret translationem in fornicibus caeli a se audacius factam et fortasse a multis reprehensam. » Quam interpretationem Ellendtius suo iure refellit. « Mire, inquit, quasi in singulis verbis novatis aut tralatis aliquod sensuum et maxime oculorum subsidium parari possit, quo aspecto auditores intelligerent unde illa transferendi audacia poetae venerit. » Sed, ut ego arbitror, hic ipse vir doctus interpretationem quandam non minus a rerum natura abhorrentem protulit. « Sine dubio poeta sphaeram in scena collocandam curaverat in usum personarum nescio quarum in scena philosophantium, qualis erat ille Amphio Pacuvii a Zetho fratre reprehensus de Or. II, 37, 155, vel is, cui Neoptolemus Ennianus l. c., philosophari tantum paucis placere dixit. Huius rei auditores recordari Ennium voluisse, ut similitudinem fornicum in mentem suam revocarent, vituperare Cicero videtur. »

Utramque, inquam, interpretationem reicio, quia vix cerni potest, quomodo fiat ut, sphaera in scaena quavis de causa collocata, Ennius similitudinem suam spectatoribus probaverit. Nam si inter sphaeram et fornices nulla erat similitudo, cum sphaeram ante oculos spectatorum possuisset, nedum id probaret, multo magis etiam ostenderet, quam dissimilia illa inter se essent.

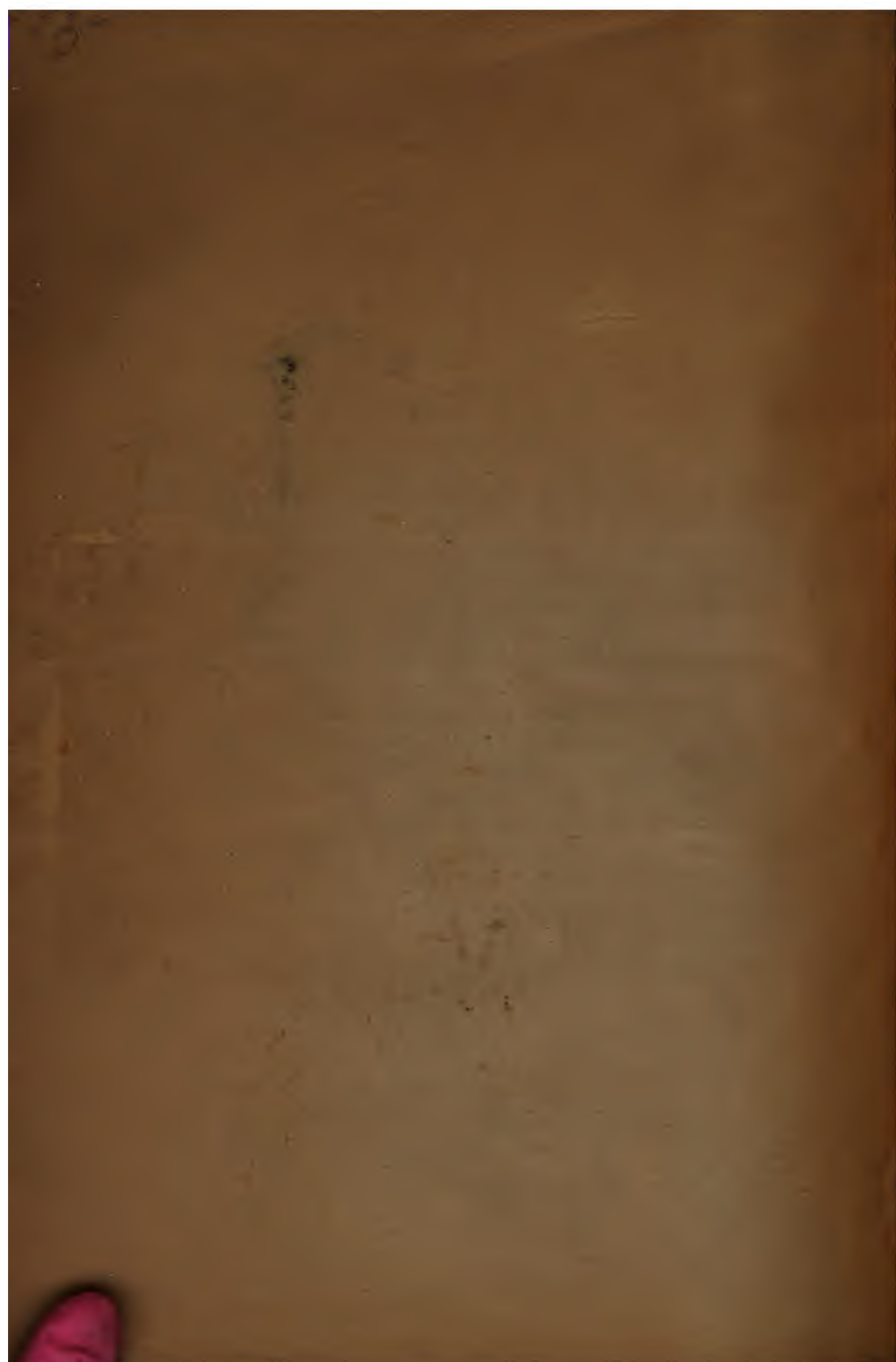
Aliam viam ingressus est Heindorfius, qui iudicavit, illud: *sphaeram in scaenam afferre* per translationem dictum esse, ita ut, ex Horat. Serm. II, 1, 71, significet « afferre in notitiam omnium. » Hunc secuti sunt Pideritius et Sorofius, quamquam iam Ernestius, ut recte monet Ellendtius, « illud certe vidit in versu de fabula

desumpto neminem intellecturum fuisse *scenae* vocabulum, nisi proprie dictum. » Liceat nobis quoque contra hanc interpretationem aliquid monere. Affirmant igitur hi viri docti, Ennium *sphaeram in scaenam* attulisse, quod saepissime hoc *sphaerae* vocabulum in suis tragoediis usurpaverit. Pideritius quidem id aperte dicit; nam Sorofius, cum scribat: « weil Ennius diesen Ausdruck für Himmel öfter gebraucht hat, » non satis apparet utrum *sphaerae* voce an *fornicum*, an utraque usum Ennium putet. Utcumque id est, in Ennii reliquiis nullum harum vocum exemplum legimus; quod permirum esset, si tam saepe alterutram in medium protulisset.

Sed cur Cicero dicat « in sphaera fornicis similitudinem non posse inesse, » ne hoc quidem satis constat. Talaeo enim visum est, id propterea vituperari a Cicerone, quod caelum totum rotundum esset, fornices autem a rectis lateribus surgerent; Ellendtio contra, « propter humilitatem vocabuli ex humanis rebus vulgare quiddam nec ulla magnificentia commendabile significantis. »

Mihi quidem Talaei explicatio potior videtur, cum hoc loco moneat Cicero, cavendum esse ne translatio dissimilitudinem habeat, non ut ne vulgaris atque obsoleta sit, quod alio loco docet.

Itaque, ut iam ad me ipsum veniam, hoc modo illa: *quamvis sphaeram in scaenam attulerit*, intellegenda esse statuerim: « Quamvis Ennius in apparatu scaenae caelum repraesentaverit, atque ita angustis finibus quodammodo coartaverit, tamen cum aliquam personam loquentem induceret illa: *caeli ingentes fornices*, minime probare potuit spectatoribus talem similitudinem. Sphaera enim, quam in apparatu scaenae descriperat, res illa quidem parva atque angusta erat, sed non ita ut cum fornice quicquam simile haberet. »

Ciceronis) librum
004894588

35 194 868

Lc